

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1999

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

- Coloured covers / Couverture de couleur
- Covers damaged / Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing / Le titre de couverture manque
- Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- Only edition available / Seule édition disponible
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments / Commentaires supplémentaires: Text in Ukrainian.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured pages / Pages de couleur
- Pages damaged / Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed / Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached / Pages détachées
- Showthrough / Transparence
- Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below /
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10x			14x				18x				22x				26x				30x	
	12x			16x			20x			24x			28x							32x

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

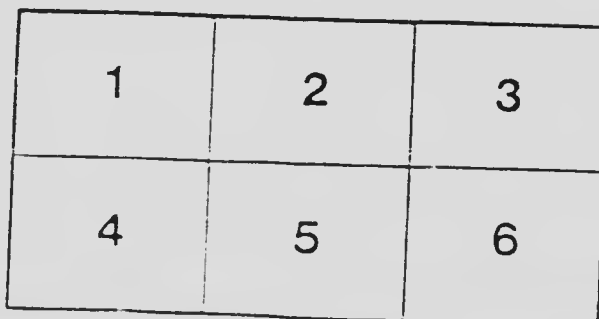
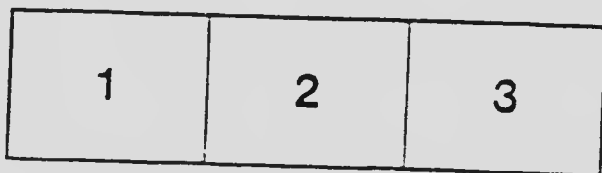
National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shell contains the symbol \rightarrow (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

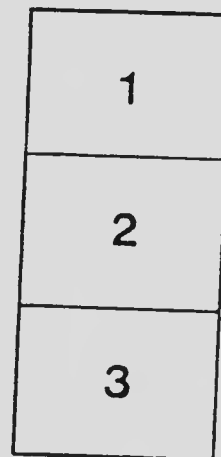
Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

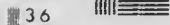
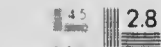
Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole \rightarrow signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

ANSI and ISO TEST CHART No. 2

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482-0300 - Phone
(716) 288-5989 - Fax

Фрідріх Енгельс.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНІЗМУ

Переклад з німецького і передмова
В. Левинського.

Ціна 15. цт.

НАКЛАДОМ "РОБОЧОГО НАРОДА"

Вінніпег, Ман.
1918.

РОБІТНИКИ!

**ЧИТАЙТЕ ПЕРШИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ
СОЦЯЛІСТИЧНИЙ
ДНЕВНИК**

"РОБІТНИК"

котрий завжди боронить Ваші
інтереси.

Передплата вносить:

В Злучених Державах і Канаді

На рік	\$4.00
На пів року	2.75
На три місяці	1.50

Засилайте передплату на таку
адресу:

"РОБІТНИК"

2335 W. 11th St.

Cleveland, Ohio.

ШИРІТЬ РОБІТНИЧУ ПРЕСУ!

Фрідріх Енгельс.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНІЗМУ

Переклад з німецького і французького
В. Терещівського

Ціна 15 ш.

НАКЛАДОМ "РОБОЧОГО НАРОДА"

Віннігер, Ман.

1918.

H. V. 2

100

2. 2

ПЕРЕДМОВА.

Між паперами Фрідріха Енгельса, які остали після його смерті, знайшлась стара рукопись п. з. "Основні засади комунізму", яку Едвард Бернштайн видав в 1914 р. друком*) і яку отсе подаємо в переводі українській робітничій громаді.

У вступній замітці до її німецького видання, Бернштайн подає ближші відомости про авторство її час написання брошури, які тут коротенько передано.

Побіжний перегляд брошури вказує на те, що вона була нарисом "Комуністичного Маніфесту", який "Союз комуністів" поручив в 1847 р. написати Марксови й Енгельсови. Приналежність сього нарису перу Енгельса, Бернштайн доказує ще перш за все свідомством самого Енгельса. Іменно в 1884 р. останній йому оповідав, що перед зрадоюванем "Комуністичного Маніфесту" Маркс і Енгельс умовились, кожний з окрема, самостійно його написати. Оповідаючи се, Енгельс подарував Бернштайну одну картку з Марксового нарису. Про свій же нарис Енгельс

*) Grundsätze des Kommunismus. Eine gemeinverstaendliche Darstellung von Friedrich Engels. Aus dessen Nachlass herausgegeben von Eduard Bernstein, Berlin, 1914.

нічого не згадував. Але в тексті знайденої між паперами Енгельса рукописі при нитаннях 22 і 23 не подано відновил. Зазначено натомість увагою "остає". Це наводить Бернштайн на здогад, що знайдена рукопис є тільки переписаною на чисто самим Енгельсом з иншого, першого опрацювання теми, яке до нас не дійшло і що Енгельс при переписуванні мусів робити певні поправки, після порозуміння з Марксом.

Другим доказом, що риняє про авторство рукописі є лист Енгельса до Маркса з 24 листопада 1847 р., писаний з Парижа, який має такий кінець:

"Вівторок вечером... Розваж троха "вірую". Думаю, що найліпше зробимо, як залишимо форму катехізму та дамо праці заголовок: Комуністичний Маніфест. А що в ньому треба розкалати більше або менше історії, то дотеперішня форма не відновідна. Я привезу се, що написав. Воно має характер оповідання, але зредаговане нуждено, при страшному поспіху. Я починаю: Що таке комунізм? а відтак зараз йде пролетаріят — історія повстання, різниця від ранішніх робітників, розвиток противеньства між пролетаріяттом і буржуазією, кризи, заключення. Між ними всякі побічні річи, в кінці партійна політика комуністів, о скільки її можна оголосити публично. Подане воно ще не цілком до затвердження, але думаю, до найдрібнішого так змішити, щоби в ньому нічого не було проти наших поглядів".

Лист сей був писаний на кілька днів перед виїздом Енгельса з Парижа в Лондон на конференцію комуністів (листопад 1847), на якій Маркс і Енгельс виступили із загально відомим маніфестом, спільно опрацьованим.

Вище наведені докази не можуть у нікого полишати найменшого сумніву що до авторства "Основних засад комунізму".

Публікуючи їх, прийшлося Бернштайну написати самому бракуючі відповіді на питання 9, 22 і 23. Він теж додав свої uwagi під текстом, з яких тільки важливіші вважали мивідповідним подати в українському виданню.

Порівнюючи "Основні засади комунізму" із "Комуністичним Маніфестом", треба сказати, що між ними абсолютно нема різниць по суті. Основні ідеї обох праць одні й ті самі. Різниця є тільки в формі їх викладу. Форма "Засад" — форма катехізму, приступна й популярна; форма "Маніфесту" — форма клясичного викладу по своїй ядериности й логіці. Перші вводять в світ ідей соціалізму кожного, навіть такого читача, якому прийшлося про соціалізм у перше чути, другий може читати й належно розуміти той, хто вже троха обізнаний із соціалізмом.

Від написання обох праць минуло як раз 70 літ.

Чи думки їх перестаріли?

В передмові до другого німецького видання

“Ком. Маніфесту” з 1872 р., отже в 25 літ після появи першого, писали його автори такі слова:

“Як дуже змінили ся відносини за останні 25 літ, то одначе загальні основні засади, які в сьому маніфесті розвинено, задержують і нині ще цілком і вповні повну свою вірність. Дещо можнаб тут і там змінити. Практичне примінюванне сих основних засад, се каже сам маніфест, буде всюди і завсїгди залежати від історично даних обставин”.

Сї слова належить повторити і нині.

Насуваєть ся отже питанне:

Які є основні засади обох писань, що придають їм по нині повну свіжість і актуальність, мимозірного значіння їх як історичних документів?

Їх коротко схоплює сам Енгельс в передмові своїй до німецького видання “Ком. Маніфесту” з 1883 р. так:

“Економічна продукція і виникаючий з неї з кінечністю громадський устрій кожної історичної доби творить основу для політичної і духової історії сеї доби; відповідно до сього (від розв'язання прастарої спільної власности на ґрунт і землю) уся історія була історією клясових боротьб, боротьб між визискуваними й визискувачами, поневоленими й пануючими клясами на ріжних ступнях грóмдського розвитку; ся боротьба одначе осягнула тепер ступінь, коли визискувана і пригнічена кляса (пролетаріят) ніяк не може визволити ся від визискуючої і угніта-

ючої кляси (буржуазії), не визволяючи рівночасно, раз на завсігди все суспільство від визиску, гніту та клясових боротьб”.

В обох писаннях показуєть ся, як капіталістичний лад виїшов із клясових боротьб, в яких упали основи середновічного, февдального ладу, як кляса капіталістів або буржуазія шляхом революції захопила в свої руки політичну власть, повертаючи на свої услуги державу й всі її урядження та відки грозить небезпека для існування капіталістичного ладу. Перед робітничою клясою, якої інтереси не дадуть ся погодити з існуванем сього ладу, стає велика, історична ціль — соціалізм, себто скасованне приватної власности на засоби продукції і передача їх на власність усього суспільства.

Такі є провідні ідеї “Основних засад комунізму”, “Комуністичного Маніфесту”.

Як довго вони не здійснені, так довго оба писання не гублять своєї теоретичної і практичної вартости. Тільки з хвилею здійснення соціалізму, вони стають історичним документом, в повнім значінню сих слів.

Робітники!

Беріть державу в свої руки! Беріть землю!
Беріть фабрики!

В сих кількох кличах містить ся практична програма революційного пролетаріату, яку Маркс і Енгельс проголосили в “Ком. Маніфе-

сті” на два місяці перед вибухом лютової революції в Парижі 1848 р. Вони вірили, що наступаюча буря революцій в Західній Європі знаменуватиме цілу добу революцій в Європі, в якій загибель капіталізму мала бути неминучою. Вони бачили перед собою соціалістичну революцію.

На Німеччину покладали вони особливу надію. В Англії і Франції при державній кермі була буржуазія. Боротьба між нею і пролетаріатом мусіла йти на життя і смерть. Але в Німеччині панував абсолютизм. Німецька буржуазія була революційною. Буржуазна демократична революція в Німеччині могла бути “безпосереднім прольогом пролетарської революції в Європі”.

Надії Маркса й Енгельса не оправдались. Певна річ, оба вони перецінювали революційність буржуазії в Німеччині, як слушно замічає Каутський в “Der Weg zur Macht” (Шлях до влади). Німецька буржуазія з вибухом революції скоро скапітулювала перед німецьким урядом, зраджуючи ганебно робітництво. А в Парижі вже в 1849 р. революція була здавлена. По коротких зривах революційних в цілій Європі, скрізь занувала реакція.

Події взяли инший оборот від того, який передбачували основателі наукового соціалізму. Вони одначе не могли захитати їх методу й аналізу капіталізму. З залізною логікою показали вони весь його напрям розвитку. Його заги-

біль була самотнім можливим логічним вислідом їх аналізу. Помилки Маркс і Енгельс лише в тому, що сю загибель добачували вони в тій добі розвитку капіталізму, яку треба характеризувати добою його молодости. Фаза розвитку капіталізму, фаза імперіялістична, що наступила скрізь в зах. Європі, коли буржуазія все владно в ній запанувала, сей найвищий і останній ступінь в розвитку капіталізму, з його могутньою концентрацією капіталу, з його гігантськими промисловими підприємствами, з його грізними картелями, трюстами й великими банками, словом ся мітична просто й світова організація фінансового капіталу була в хвилі писання "Ком. Маніфесту" перед їх очима захована.

І ся "помилка" в мить знівечила практичну сторону "Комуністичного Маніфесту" для політичної ситуації, що почала витворюватись з 1848 р.

Вже в 1849 р., після розгрому парижської революції, ніхто в Європі не говорив про соціалізм як програму дня. А геройська мученицька парижська Комуна з 1870 р. наглядно показала, що не прийшла ще економічна можливість пролетарської революції і здійснення соціалізму.

Соціалізм, який Маркс і Енгельс проголосили в 1847 р. програмою дня, зійшов в програмах робітничих партій Європи й поза нею до ніво ідеалу будучности.

Та світова війна, сей неминучий наслідок імперіялістичної політики великих держав світа,

отворає саме економічну можливість соціалістичної революції. Ніколи, в ніяких світових кризах, капіталізм не дізнав так страшних потрясень, що саме в сій війні. Він загрожений в самих своїх основах. Се означає нову історичну добу, добу великих революційних потрясень в Європі і поза нею, з яких єдиний, міслимий вихід може бути тільки соціалізм.

На Сході Європи вдарили вже весняні громи революції а їх могутній голос чути по всій Європі її далеко поза нею.

Боротьба за соціалізм перестала бути боротьбою за ідеал, вона стала боротьбою дня.

*

*

З початком 60-тих р.р. мин. столітя виїшло перше видання “Комуністичного Маніфесту” в перекладі Бакуніна. Мало воно тоді “для Заходу значинне літературное куріозу”, як висловив ся про него Маркс.

Пишучи передмову до другого російського видання (Верн Засуліч, Жеңева, 1882), Маркс і Енгельс зазначили, що погляд висше наведений для часів появи другого видання (1882) є вже невмістним.

“В часі революції 1848 — 49 — читаємо в сій передмові — бачили не тільки європейські монархи, але також європейські буржуї в російській інтервенції одинокий ратунок перед пролетаріятм, що тоді став показувати у перше свої сили. Вони проголосили царя головою європей-

ської реакції. Нині сидить він в Гатчині як плінник революції, а Росія творить передню сторону революційного руху Європи”.

Був се час, коли заговорний революційний рух в Росії знайшов найвиспий свій вислів в героїській “Народній Волі” та коли стала тут проявляти ся первоочина соціалдемократичного руху.

Нині нема вже більше голови європейської реакції в особі царя Росії! Нині нема вже царської Росії! Від лютого 1917 р. шаліє на її території велика революція, що в першій фазі свого розвитку носить характер буржуазно-демократичний, в якій ходить о закріплене політичної волі і демократії, але в другій стає щораз більше соціалістичною і то з того часу, як на чолі її став Ленін, Бабеф великої російської революції.

Трусливі натури в соціалістичних рядах роблять з нього фанатичного романтика соціальної революції — тому, бо, на їх думку, він хоче здійснити соціалізм в країні, де розвиток капіталізму не осягнув ще свого ступня ситости. Забувають одначе ці натури про три річи: що 1) світова війна звела капіталізм в Європі до стану агонії, 2) що в кожній європейській країні об’єктивно робітники городів і сіл становлять більшість її населення, які, що правда, не свідомі ще вповні свого історичного післанництва, але вони блискавично тим переймуть ся, при першій очевидній для всіх катастрофі основ капіталізму, 3) що європейський імперіялізм створив в Євро-

ні економічну можливість здійснення соціалізму.

Коли ми, бажаючи зрозуміти диктатуру Леніна в російській революції, мати мемо на увазі сі три річи, то мусимо сказати, що в особі Леніна, не тільки російська, але й європейська революція знайшла людину, що наскрізь, до споду проникла своїм реальним зором економічну й політичну ситуацію в Росії і в Європі та із залізною консеквенцією і енергією йде до ціли, в імя здійснення якої Маркс і Енгельс проголосили в 1848 р. клич: Пролетарі всіх країв єднайтеся!

Невмісність закиду, робленого Ленінові стане нам більш очевидною, коли возьмемо під увагу можливість соціалістичної революції серед неісторичних націй, себто тих, що в ході історії згубили висші свої соціальні верстви і нині являють ся в головній мірі аграрними націями.

Ми є свідками величнього історичного процесу: неісторичні нації на території бувшої царської імперії організують ся революційним шляхом на підставі того самого принципу національного (один народ — одна держава!), після якого на протязі перших семи десятиліть XIX ст. з'організувалась в більш або менш чистій формі західна Європа.

Україна стає самостійною державою! Уся бувава Росія покриваєть ся незалежними республіками неісторичних народів!

Щож, чи пр. робітники сіл і городів України, що здобули для неї політичну волю, мають зрештє ся від захоплення продукції України в свої

руки, і спокійно чекати, аж виросте в ній своя, національна, сильна буржуазія, щоб відтак в її руки передати організацію промислу, торгівлі і т. д.?

Смішність такої аргументації бе сама в очі. Житте не знає таких дурниць. Національна революція на Україні, себто революція за політичну волю укр. народу і його національне об'єднання переходить на наших очах, майже непомітно в соціалістичну революцію. Працюючі маси поневоленого народу не на те скинули ярмо чужого пановання, щоби вигрівати нікчемну свою буржуазію та добровільно вложити свій карк під її клясове ярмо, але на те, щоб не знати більше ніякого ярма. Революційний уряд Української Народної Республіки, касуючи приватну власність на нетрудову землю, зробив тим самим перший могутній крок в бік соціалістичної революції. І саме дякуючи тому, що на Україні нема, власне кажучи, сильної національної буржуазії, хоч є сурогат для неї, що під теперішню хвилю не має відваги отверто її свідомо виступити ховаючись в многих випадках лицемірно під дах соціалізму, ся обставина уможлиблює перехід національної революції в соціалістичну — без хірургії, без великих соціальних потрясень.

Так стоїмо на Сході Європи перед соціалістичною революцією!

Коли в 1882 р. Маркс і Енгельс в згаданій вже нами передмові до російського видання "Ком. Маніфесту" писали, що "російська революція

буде сигналом до робітничої революції на Заході.” то вірність сих слів кожний нині відчуває.

Тому весь буржуазний світ динє такою сердечною ненавистю супроти червоного Петрограду і революційної Росії, що кишули пострах на всю буржуазіynu Европу.

Аджеж європейська буржуазія знає, що революція в Європі являєть ся неминучою. А що буржуазною вона бути не може, то мусить бути соціалістичною. Се не та ситуація в Європі, перед якою стояли в 1847 р. Маркс і Енгельс, зазиваючи в своєму “Комуністичному Маніфесті” пролетаріят західної Європи до соціалістичної революції. Її економічну можливість, мало того, неминучість, приготували імперіялізм і сучасна світова різня народів.

Одно ще може її віддалити, хоч не усунути — се есенуальна побіда Німеччини в сій війні, тої держави, що нині разом з Австрією являєть ся найбільшим заборолом реакції в Європі. В побідній Німеччині немислима в найблизшому часі революція. Те саме треба сказати про Австрію, яка з упадком царату і повстаннем на його руїнах національних республік, утратила всякий зміел дальшого свого існування. В існуваню її заінтересована нині одна тільки пануюча в ній династія. Але династії починають вже бути пережитком!

Центральні держави являють ся вже нині угрозою для революції в Росії та становлять найбільшу перешкоду для соціалістичної револю-

ції в Західній Європі.

*

На закінчення слівце про слова “комунізм” і “комуїсти”.

Комуїстами — по словам Енгельса — називалась в 1847 р. та частина робітників, які були переконані про необхідність переміни сучасного капіталістичного ладу в самих його основах. Соціалістами за те називались тоді люди, з котрих одні вірили в різні утопічні системи, як Овеністи в Англії і Фурієристи у Франції а другі думали усунути соціальне лихо через соціальні реформи не порушуючи при тім пановання капіталу. Комуїзм був робітничим рухом, соціалізм буржуазним або дрібнобуржуазним. Маркс і Енгельс усею душею станули на бік комуїстів, добачуючи в них інстиктовній, класовий робітничий рух. Тому й маніфест свій називали “комуїстичним”. Тому Енгельс самотійному свому нарисови дав заголовок: “Основні засади комуїзму”, надаючи слову “комуїзм” виразне, свідомо-пролетарське розуміння!

Коли робітничий рух Європи згодом переняв ся ідеями “Комуїстичного Маніфесту” а давні “соціалісти” пішли собі до буржуазного руху, то помалу загубилась назва “комуїзм”, “комуїсти” а стали уживатись “соціалізм” і “соціалістичний”. Але нині супроти дегенерації соціалістичного руху в значній мірі в опортунізм, що звів соціалізм до значіння соціалістичних реформ і гармонії робітничого руху з буржуаз-

ними класами, являєть ся сильна потреба повного засвоєння слова "комунізм".

Ціріх 18. I. 1918.

В. Левинський.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНІЗМУ

1. Питанє: Що таке комунізм?

Відповідь: Комунізм се наука про умови визволення пролетаріату.

2. Питаннє: Що таке пролетаріят?

Відповідь: Пролетаріят се та кляса суспільства, що удержує своє життє єдишо ї тільки з продажі своєї праці а не з профіту якого небудь капіталу; якої добро ї горе, життє ї смерть, усе істнованнє залежить від попиту на працю, отже від зміни добрих і лихих часів заробітку, від хитань необмеженої конкуренції. Пролетаріят а-бо кляса пролетарів є одним словом працююча кляса XIX століття. [А також і сучасности.]

3. Питаннє: Отже не завсїгди були пролетарі?

Відповідь: Ні. Завсїгди були бідні і працюючі кляси; працюючі кляси були теж найбіднішими. Але не було завсїгди бідаків, таких робітників, що жилиб в умовах що ї но поданих; отже пролетарі не завсїгди були, також конкуренція не була завсїгди вільна і без обмежень.

4. Питаннє: Звідки взяв ся пролетаріят?

Відповідь: Пролетаріят повстав наслідком промислової революції, що відбула ся в другій

половині XVIII ст. в Англії і яка від тоді перейшла всі освічені країни світа. Сю промислову революцію викликали винаходи парової машини, різних машин прядільних, механічного ткацького станка і цілого ряду інших механічних причадалів. Сї машини, що були дуже дорогі і які могли придати собі тільки великі капіталісти, змінили весь дотеперішній спосіб продукції і вигнали дотеперішних робітників, бо машини постачували дешевший і ліпший товар як робітники могли їх виробити при допомозі своїх недосконалих прядільних коловоротів і ткацьких станків. Сї машини віддали тому промисел цілком в руки великих капіталістів та обезцінили ту значну власність робітників (засоби праці, ткацькі станки і т. д.) так, що капіталісти скоро все дістали в свої руки а робітникам нічого не лишилось. Сим заведено в виготовлюванню матерії одержі фабричну систему. А як була принука до заведення машинерії і фабричної системи, то сю систему засновано дуже скоро в усіх прочих галузях промислу, а іменно в виробництві матерій і у друкарстві, в гончарстві, у промислі виробів з металю. Роботу ділено все більше між поодиноких робітників так, що робітник який раніше сам виготовляв цілу штуку роботи, тепер робив тільки частину сеї штуки. Сей поділ праці робив можливим те, що продукти можна було постачувати скорше і тому дешевше. Вона скорочувала працю кожного робітника до простого, механічно-

го руху руки, що повторював ся кожної хвилини, який то рух не тільки добре, але далеко ліпше могла виконувати машина. Таким чином всі ті галузі промислу, одна по другій понали під панованнє парової сили, машинерії і фабричної системи, таксамо як прядівництво й ткацтво. Через се понали воши в руки великих капіталістів а робітникам віднято останню решту самоїстїйности. Помалу попри властиву мануфактуру піднали також і ремесла що раз більше й більше під панованнє фабричної системи. Бо великі капіталісти, будуючи великі підприємства праці, в яких багато щадилось коштів а працю рівнож можна було дуже поділити, що раз більше й більше витісняли дрібних майстрів. Так прийшли ми до сього, що в освічених країнах майже ві всіх галузях праці заведено фабричну систему, що майже у всіх сих галузях великий промисл витіснив ремесло й мануфактуру. Через те дотеперішній середній стан що раз більше й більше попадав в руїну, особливож дрібні ремісники-майстри. Через те змінило ся давнійше становище робітників та витворили ся дві, нові кляси, що поглочували всі інші, а то:

I. Кляса великих капіталістів, які вже тепер у всіх освічених країнах мають майже у виключнім своїм поїданню всі засоби до життя та потрібні до їх виробництва сирій матеріал і знаряди (машини, фабрики). Се кляса буржуїв або буржуазія.

II. Кляса цілком немаючих, що засуджені є, продавати свою працю буржуям, щоби за се одержати потрібні для свого удержання засоби до життя. Се кляса пролетарів або пролетаріят.

5. Питання: Під якими умовами відбується продаж праці пролетарів буржуазії?

Відповідь: Праця се товар, як кожний инший а її ціна означається тому таксамо після тих самих законів як кожного иншого товару. Ціна товару при панованню великого промислу або вільної конкуренції, що, як побачимо, на одне виходить, рівнається пересічно коштам продукції цього товару. Ціна праці*) рівнається зарівно коштам продукції праці. В коштах продукції праці є одначе стільки засобів до життя, скільки робітник їх потребує, щоби бути спосібним до праці. Вони не дозволяють робітничій клясї вигинути. Робітник отже не дістане більше за свою працю, скільки на сю ціль потрібно. Ціна отже праці або платня буде найменшою, яка тільки є потрібна до удержання життя. А що заробкові часи є гірші і ліпші, то робітник дістає більше і менше, відповідно до того, чи фабрикант дістає за свій товар більше, чи менше. Але так само як фабрикант пересічно не більше і не менше дістає за свій товар, скільки виносять його кошти продукції, так і робітник дістане пересічно не більше і не менше як

*) Праця стоїть тут і далі замість робочої сили.

саме те найменше (мінімум), потрібне до удержання його життя. Сей економічний закон заробітної платні проводить ся тим гострійше, чим більше опановує великий промисл усї галузи праці.

6. Питаннє: Які робітничі класи були перед промисловою революцією?

Відповідь: Працюючі класи жили в різних відносинах, відносно до різних ступнів розвитку суспільства. Сьому їй відповідало їх становище до посідаючих і пануючих клас. В старовині були працюючі **невільниками** посідаючих. В середніх віках були вони **кріпаками** земельної шляхти. В середніх віках і до часу промислової революції були понадто по містах челядники, ремісники, що працювали на службі у дрібно-міщанських майстрів. А згодом прийшли із розвитком мануфактури теж і робітники мануфактурні, що були вже заняті у більших капіталістів.

7. Питаннє: Чим ріжнить ся пролетар від невольника?

Відповідь: Невільник проданий є раз на за всігди. Пролетар мусить себе продавати по денно їй погодинно. Поодинокий невольник, власність пана, в його власному інтересі (пана) має забезпечене існування, як би нужденним воно не було. Поодинокий пролетар, власність, так

сказатиб, усеї буржуазної кляси, у якого тільки тоді купуєть ся працю, коли її хтось запотребує, не має забезпеченого існування. Се існування є забезпечене тільки цілій робітничій клясі. Невільник стоїть поза конкуренцією, пролетар стоїть у ній і відчуває всі її хитання. Невільник вважаєть ся за річ а не за члена суспільства; пролетаря признано як особу членом буржуазного суспільства. Невільник може отже мати краще становище як пролетар, але пролетар належить до суспільства на вишньому ступні розвитку і сам стоїть на вишньому ступні як невільник. Невільник визволюєть ся, касуючи з поміж усіх відноши приватної власности тільки відношенне не-вільництва а через те сам стає пролетарем; пролетар може визволити ся тільки через знесенне приватної власности взагалі.

8. Питанне: Чим ріжнить ся пролетар від кріпака?

Відповідь: Кріпак має посіданне і ужиткованне знарядю продукції, яким є кусник землі, в той спосіб, що віддає за се частину плодів або роботи. Пролетар працює при помочи знарядів продукції когось иншого на його-ж рахунок, беручи від нього частину витвору. Кріпак віддає, а пролетареви віддають. Кріпак має забезпечене існування, пролетар ні. Кріпак стоїть поза конкуренцією, пролетар стоїть у ній. Кріпак визволюєть ся, коли він втікаючи до міста стає ремісником, або, коли замість праці і продуктів

дає своєму панові гріш, стаючи вільним арендів-пшком, або коли проганняє свого февдального пана і сам стає власником і коротко, коли він в сей або другій спосіб вступає в клясу посідаючих і у вільну конкуренцію. Пролетар визволюєть ся через знесенне конкуренції, приватної власности і всіх клясових ріжниць.

9. Питанне: Чим ріжнить ся пролетар від ремісника?

Відповідь: За старого ремісника молодий ремісник був після відбутя приписаної науки з правила наймитом за платню, щоби відтак після цілого ряду років стати майстром; пролетар є майже завсїгди наємним робітником на все життя. Ремісник, що ще не став майстром, був челядником свого майстра. Він мешкав в його домі і їв при його столі. Пролетар стоїть до свого пана в чисто грошевім відношенню. Челядник при реміслярстві належав до тої самої суспільної верстви що його майстер і ділив разом з ним усі його життєві привички; пролетар є суспільно відділений від свого пана, капіталістичного підприємця цілим сьвітом клясових ріжниць, він живе в иншому окруженню і на цілком инший лад як капіталіст, їх світогляди є цілком ріжні. Ремісник послуговував ся при праці зрядом, що з правила був його власністю або в кождім випадку легко міг такою стати, пролетар послугуєть ся машиною або частиною цілої машинерії, яка не є його власністю і ніколи нею не може бу-

ти.

Ремісник виробляв по найбільше весь предмет ужитку а при його вироблюванню був завсїгди рішачим сприт, яким він послуговував ся при знарядї; пролетар готує найчастїйше одну тільки частину якогось предмету або занятї є тільки при виконуванню частинного процесу, потрібного задля виготовлення сеї частини предмету, його особиста зручність уступає перед працею машинерїї, вона рішає часто при виготовлюванню цілости, множества як про властивість часткових штук, ним виготовлюваних. Ремісничий челядник і його майстер, були хоронені по можности перед шкідливою конкуренцією через постанови цехові або через ремісничі звичаї; пролетар мусить єднати ся зі своїм товаришем або змагати до виданя закону, щоби конкуренція не задавила його. Більша подача сил праці придавлює його, не його пана. Ремісничий челядник був як і майстер, обмеженим, вузьким, відданим кастовому духови, ворогом усіх новостий; пролетаря кожда хвилина штовхає до пізнання, що інтереси його кляси є засадничо ріжні від інтересів кляси капіталістів, на місце кастового духа вступає в нього клясова свідомість і пізнання, що поліпшення його кляси можна шукати тільки в поступі суспільства. Челядник вкінці, коли він бунтував ся, був назадником (реакціонером); пролетар буде завсїгди пришеволюваний стати революціонером. Першим суспільним поступом, проти якого повстало реакційне

рукомесло, була мануфактура, підчиненне руко-
месла — майстра і челядника — під купецький
капітал, що розвинув ся відтак у торговельний і
промисловий капітал.

**Питання: Чим різниться пролетар від робіт-
ника мануфактурного?**

Відповідь: Робітник мануфактурний від
XVI до XVIII ст. мав майже всюди знаряд проду-
кції в своєму посіданню, свій ткацький варстат,
веретена для своєї сімї, невеличке поле, яке у-
правляв у вільних годинах. Пролетар того всьо-
го не має. Робітник мануфактурний живе май-
же завсїгди на селі в більше або менше патріяр-
хальних відносинах зі своїм поміщиком або ро-
ботодавцем; пролетар живе найчастійше в вели-
ких містах і стоїть до свого роботодавця в чи-
сто грошевім відношенню. Робітника мануфак-
турного великий промисл вириває з патріярхаль-
них відносин, він губить осідок, який ще мав і
через те стає сам пролетарем.

**11. Питання: Які були найблизші наслідки
промислової революції і поділу суспільства на
буржуазію і пролетаріят?**

Відповідь: По перше, була цілком знишена
в усіх країнах світа стара мануфактурна систе-
ма або промисл, що послугував ся ручною ро-
ботою, бо наслідком машинової праці ціни на
промислові вироби ставали що раз дешевші. Всі
на пів варварські країни, що досі були більш

менші чужими історичному розвитку і яких промисл полягав досі на мануфактурі, були силою вирвані зі своєї замкнутости. Вони купували дешевші товари Англіїців, засуджуючи тим самим на загибель власних своїх мануфактурних робітників. Так були зреволюціоновані країни, що від віків не зробили ніякого поступу, як пр. Індії, а навіть Китаї, що йде тепер до революції. Дійшло до того, що нова машина, яку нині винайдено в Англії, протягом одного року позбавляє в Китаю мільйони робітників хліба. В той спосіб великий промисл заставив усі народи землі звязатись зі собою, зробив зі всіх малих локальних ринків світовий ринок, поширив всюди цивілізацію і поступ і до того довів, що все, що діється в освічених країнах, мусить відбиватись по всіх інших країнах, так що, коли тепер (1847) в Англії і Франції робітники визволюють ся, то се мусить потягати за собою революції по всіх інших країнах, що скорше або пізнійше принесуть визволення рівнож і їх робітникам.

По друге, промислова революція причинила ся в найвищому ступні до розвитку буржуазії, її багатства і сили всюди там, де великий промисл прийшов на місце мануфактури та зробила її першою клясою в державі. Сього наслідок був такий, що всюди, де се сталось, буржуазія захопила в свої руки політичну владу, проганяючи до тепер нануючі кляси і аристократію, цехових міщан та абсолютне королівство, що представляло одних і других. Буржуазія знищила силу ари-

стократії, себто шляхти, касуючи майорати або непродавальність земельної власности та всі інші шляхотські привілеї. Вона зруйнувала силу цехових міщан, касуючи всі цехи та ремісничі привілеї. На місце обох вона завела вільну конкуренцію, то є такий стан в суспільстві, де кожний має право вести промисел, хто тільки захоче, і де в сьому ніщо не може йому перешкодити, хіба недостача потрібного капіталу. Заведення вільної конкуренції є отже публичною заявою, що віднині члени суспільства є ще о стільки нерівними між собою, о скільки їхні капітали є нерівними, що капітал є рішачою силою, через що капіталісти, буржуазія стали першою клясою в суспільстві. Вільна конкуренція є одначе на початок для великого промислу колючою, бо се єдиний громадський стан, при якому може розвинути ся великий промисел. Як буржуазія знищила таким чином громадську силу шляхти й цехових міщан, то знищила вона теж і їх політичну владу. А як вона стала в суспільстві першою клясою то проголосила себе такою же і в політичній формі. Зробила се через заведення системи репрезентативної (представницької), що полягає на громадській рівності перед правом і законному признанню вільної конкуренції в усіх європейських країнах в формі конституційної монархії. В сих конституційних монархіях виборче право мають лише ті, що мають певний капітал, отже тільки буржуї. Сі буржуїські виборці вибирають послів а буржуї-

ські послі вибирають буржуїський уряд, маючи право відмови податків*).

Но третє, промислова революція причинила ся до розвитку пролетаріату і то в тій самій мірі, що й буржуазії. В тій самій відношенню, як буржуї ставали багатшими, ставали пролетарі численнішими. Бо пролетарі можуть бути заняті тільки через капітал а капітал помножується тільки тоді, як він робітників займає. Так отже в парі з помножуваннем капіталу, множить ся пролетаріат. Рівночасно там, де промисл найдогідніише може розвивати ся, себто по великих містах, сплочують ся зарівню буржуї як і пролетарі. А се сплоченне великих мас дає пролетарам свідомість своєї сили. Далі, чим більше розвивається промислова революція, чим більше винаходять нові машини, що витискають ручну працю, тим більше понижує великий промисл заробітну платню, як вже сказано, до найменшого ступня і через те робить становище пролетаріату все більш і більш певноосимим. Так із ростом незадоволення з одного боку і сили пролетаріату з другого, готується революція в суснільстві через пролетаріат.

*) Се була картина, дійсна для всіх держав до 1848 р., в яких буржуазія прийшла до панування. З цього часу показало ся, що панування буржуазії можна погодити також із дуже поширеним виборчим правом, ба навіть із загальним, рівним і безпосередним виборчим правом.

12. Питання: Які були дальші наслідки промислової революції?

Відповідь: Великий промисел сотворив через парову машину і через інші машини засоби, що дають змогу в короткому часі і малими коштами збільшувати продукцію в безконечність. Вільна конкуренція, яку викликав з konieczности великий промисел, прийняла при сій легкості продукції дуже скоро надзвичайно гострий характер; багато капіталістів кинуло ся до промислу і в короткому часі більше випродуковано як можна було зжити. Наслідок цього був такий, що вифабрикованих товарів не можна було продати, що наступила так звана торговельна криза. Фабрики мусіли завмерти, фабриканти банкрутували а робітники лишали ся без хліба. Всюди прийшла найбільша нужда. По певному часі продано лишкові продукти, фабрики почали знова працювати, пияття піднеслась і поволі пішли краще інтереси, як коли небудь. Одиначе не на довго. Бо знова випродуковано товарів за багато. Наступила нова криза, що мала той самий перебіг як попередня. Так від початку цього століття (XIX) стан промислу безнастанно хитав ся між добою розцвіту і добою кризи. Майже що пять до семи років правильно наступала така криза, що кождим разом була звязана з найбільшою нуждою робітників із загальним революційним підемом і з найбільшою небезпекою для усього існуючого стану.

13 Питання: Що слідує з цих торговельних криз, що правильно повторюють ся?

Відповідь: По перше: Великий промисл, хоч він сам в першій добі свого розвитку витворив вільну конкуренцію, тепер одначе виріс із неї а конкуренція стає для промислової продукції через кризи кайданами, які вона мусить розбити і розібе. Великий промисл, як довго його ведеть ся на теперішній висоті, може удержати ся тільки через загальне забурення, що повторюеть ся що сім років. А воно кождим разом загрожує цивілізації та кидає в нужду не тільки пролетарів, але й руйнує велике число з поміж буржуазії. Великий отже промисл мусить або сам зробити собі кінець, що є абсолютною неможливістю, або мусить привести до цілком нової організації суспільства, в якій вже не поодинокі між собою конкуруючі фабриканти управляють промисловою продукцією а все суспільство, після певного сталого впливу і після потреб усіх.

По друге: Великий промисл, який може розширити продукцію в безконечність, уможливило теж такий стан суспільства, в якому стільки продукуеть ся усіх потреб до життя, що наслідком сього кождий член суспільства має змогу розвивати й прикласти всі сили й спосібности. Як раз отже та властивість великого промислу, яка в сучасному суспільстві витворює усю нужду і всі торговельні кризи, при иншій суспільній організації знищить саме сю нужду та кризи, же-

рело нещастя. Се їй доказує як найяснійше:

1. що від тепер усе те лихо належить приписувати суспільному ладові, який не відповідає відносинам, і

2. що існують засоби, щоби через новий лад суспільний побороти цілком се лихо.*)

14. Питання: Яким мусіти-ме бути новий суспільний лад?

Відповідь: Він відііме ведене промислу і всіх галузей продукції взагалі з рук поодиноких конкуруючих між собою одиниць і передасть їх усьому суспільству, яке мусіти-ме його вести на спільний рахунок, після спільного плану і при участі всіх своїх членів. Таким чином він скасує конкуренцію а на її місце поставить асоціацію

*) Енгельс переїїнив у сій і попередних відповідях ступінь зрілості господарського розвитку в часі, коли він їх писав. "Історія не признала нам і усім тим, що подібно думали, слушности", писав Енгельс в 48 років пізнійше в передмові до Маркса "Клясоні боротьби у Франції 1848 — 1850". "Вопа виявила, що стан економічного розвитку на континенті тоді небув так далеко зрілим, щоби можна було думати про усуненне капіталістичної продукції".

Далі належить тут і при дальших відповідях слідувати на увазі: Через те, що капіталістичний розвиток потрібував далеко більшого часу, як допускали Маркс і Енгельс, мали змогу розвинути ся такі господарські явища, як картелі, синдикати, трости, що обмежували дику конкуренційну боротьбу капіталістів між собою та придавали кризам троха вищий характер як той, що їм надавали Маркс і Енгельс на підставі тогочасних помічень.

(спільку). А що ведеє промислу через одиницю мало як конечний наслідок приватну власність а конкуренція є тільки способом веденя промислу через приватних власників, то не можна відділити приватну власність від поодинокі галузи промислу і конкуренції. Тому приватна власність мусить бути скасованою а на її місце наступить спільне користуванне всіми засобами продукції і розділ усіх продуктів по спільному порозумінню або так звана спільність дїбр. Знесенне приватної власности се найкоротше і найбільш знаменне сховленне переміни всього суспільного ладу, яке конечно виходить із розвитку промислу і тому комуїсти иважають його слушно головним домаганнем.

15. Питанне: Чи знесенне приватної власности не було отже можливим раніше?

Відповідь: Ні. Кожда переміна в суспільнім ладі, кожний переворот у відносинах власности були конечним наслідком покликання до життя нових продуктивних сил, що не хотіли більше підчиняти ся старим відносинам власности. Так повстала сама приватна власність. Бо приватна власність не завсїгди існувала. Тільки, як прикінці середніх віків повстав в мануфактурі новий рід продукції, що не дав ся підпорядкувати тодішнім февдальним і цеховим відносинам, тоді витворила мануфактура, що виросла зі старих відносин власности, нову форму власности,

приватну власність.*)

Для мануфактури й для першого ступня розвитку великого промислу не була можливою ніяка інша форма власності як приватна власність і ніякий інший суспільний лад як той, що ґрунтується на приватній власності. Як довго не можна стільки продукувати, що вистарчає не тільки для всіх, але остає ще теж надвижка продуктів, потрібна для збільшення суспільного капіталу й для дальшого творення продукційних сил, так довго мусить завжди бути пануюча класа, що має на своїх услугах продуктивні сили суспільства і бідна, пригноблена класа. Які будуть ці класи що до характеру, се залежить від ступня розвитку продукції. Залежні від управи рілі середні віки дають нам поміщика і крєпака, міста пізніших середніх віків показують нам цехового майстра, челядника й денного робітника, 17-те століття має мануфактуриста й робітника мануфактурного, 19-те століття великого фабриканта і пролетара. Ясно, що досі продуктивні сили не розвинули ся ще на стільки, щоби можна було продукувати достаточо для всіх і що приватна власність**) стала для продуктивних

*) З свого речення і слідуючих із нього виводів виходить, що Енгельс говорячи про "знесення приватної власності" має на думці знесення буржуазної власності, себто необмеженої особистої власності на засоби продукції.

**) Тут зайшла очевидна помилка. Бо на цьому місці ходить не о приватну власність, як продукт капіталістичної доби, тільки о обмежену приватну власність, яка існувала в добі мануфактури.

сил кайданами, тамою. Тенер одначе, коли через розвиток великого промислу — по перше, вирости капіталісти й продуктивні сили до незвищої досі міри та існують засоби, що дають змогу помножувати сї продуктивні сили в короткім часі в безконечність; коли по друге, сї продуктивні сили скончують ся в руках нечисленних буржуїв, а рівночасно велика маса народу щораз більше пролетаризуєть ся і їх становище стає в тій самій мірі нужденийшим і невиносимійшим, в якій зростають богацтва буржуїв; коли, по третє, сї могутні і легко зростаючі продуктивні сили так дуже вирости понад голови буржуїв і понад приватну власність, що вони кождої хвилі викликають найсильнійші заворушення в суспільному ладі, — тенер доперва знесенне приватної власности стало не тільки можливим, але й конечним.

16. Питанне: Чи знесенне приватної власности можна буде перевести мирним шляхом?

Відповідь: Булоб бажаним, щоб так могло статись і комуністи, певно, булиб останніми, які моглиб бути проти сього. Комуністи знають добре, що всі заговори не тільки є безкористними, але навіть шкідливими. Вони знають надто добре, що революції не робить ся нарочно і самовільно, тільки що вони скрізь і повсякчасно були конечним наслідком обставин, які є цілком незалежні від волі і проводу поодиноких партій

і цілих клас. Вони одначе бачуть, що майже ві всіх освічених країнах насильно дусять розвиток пролетаріату і що через се самі противники комуністів з усею силою працюють для революції. Коли сям заженуть остаточно гноблений пролетаріат в революцію, то комуністи будуть так само добре боронити справу пролетаріату ділом як тепер словом.

17. Питання: Чи можна буде знести приватну власність за одним махом?

Відповідь: Ні. Тим менше, що за одним махом не дасть ся розвинути існуючі продуктивні сили на стільки, о скільки се є потрібним для зведення спільности. По всій правдоподібности приїдення революція пролетаріату тільки помалу перемінить сучасне суспільство і тільки годі можна буде знести приватну власність, коли буде доволі для сього вироблених засобів продукції.

18. Питання: Який буде розвоєвий хід сеї революції?

Відповідь: В першу чергу вона заведе демократичний лад державний а через се безпосередне або посередне панування пролетаріату. Безпосередно в Англії, де пролетарі становлять вже більшість народу. Посередно у Франції і Німеччині, де більшість народу складаєть ся не тільки з пролетарів, але також з дрібних селян і міщан, котрі саме є на шляху до пролетаризації і в у-

сности. Творення промислових армій особливо для рільництва.

6. Сцентралізоване системи кредиту й грошевої торгівлі в руках держави через національний банк з державним капіталом і усунення всіх приватних банків та банкірів.

7. Помноження національних фабрик, варстатів, залізниць і кораблів, ужитковане всіх земель для хліборобства, та поліпшення вже ужиткованих в такій мірі в якій помножують ся добра й робітники, що стоять до розпорядимости нації.

8. Виховування всіх дітей в національних заведеннях на національній коніт з тої хвилі, як вони вже можуть обійти ся без матірної опіки.

9. Будованне великих налат в національних добрах як сильне помешканне для громад громадян, що займають ся промислом і управою рідлі та еднають в собі користи як городського так і сільського життя, не знаючи одначе однокості і шкід обох способів життя.

10. Збурення всіх нездорових і зле побудованих мешкань і городських кварталів.

11. Рівне право дідичення для незаконних і за конних дітей.

12. Концентрація усього транспорту в руках нації *)

*) Вичислені міри мають практичне значінне і для наших часів, хоч деякі з них вже перестаріли і являють ся надто лагідними. — В. Л.

Всі ті міри не можна, природна річ, перевести за одним разом. Але одна потягне за собою інші. Як нанесеться перший радикальний удар приватній власності, то пролетаріят побачить себе приневоленим, що раз далі йти, що раз більше концентрувати весь капітал, все рільництво, весь промисл, весь транспорт, всю виміну в руках держави. До цього стремлять усі міри і вони будуть викональними як раз в тому самому відношенні та розвинуть свої централізуючі наслідки, в якому розвинуть ся продуктивні сили країни через працю пролетаріату. Вкінці, як весь капітал, вся продукція, і вся виміна будуть скупчені в руках нації, надає приватна влада сама від себе, трин стає зайвим а продукція настільки збільшеною і люди о стільки зміненіми, що за сям і останні форми зносин старого ладу мусять унасти.

19. Чи ся революція може пройти тільки в одній одинокій країні?

Відповідь: Ні. Великий промисл на стільки вже звязав усі народи, землі і особливо освічені через створенне світового ринку, що кожний поодинокий народ є залежний від того, що діється у другого. Він зрівнав далі у всіх цивілізованих країнах суспільний розвиток на стільки, що у всіх їх буржуазія і пролетаріят стали двома рішайучими клясами а боротьба між обома стала головною боротьбою дня. Комуністична революція буде не тільки чисто національна,

але вона буде революцією, що розвинеться рівночасно в усіх цивілізованих країнах, то значить по крайній мірі в Англії, Америці, Франції і Німеччині. Вона розвинеться в кожній з цих країн бистрійше або повільнійше, залежно від того, о скільки ся або инша країна має більш розвинений промисл, більше богатство, значнійшу масу продуктивних сил. Вона буде в Німеччині найповільнійшою і найтруднійшою, в Англії найбистрійшою і найлегшою. Вона мати-ме рівнож чималий вплив на прочі країни світа та цілком змінить і прискорить їх дотеперішній спосіб розвитку. Се загальна (універзальна) революція і тому мати-ме вона також універзальний терен.

20. Питанне: Які будуть наслідки окончного знищення приватної власности?

Відповідь: Через те, що суспільство відбере користування усіми продуктивними силами й засобами зносин, як також виміну й поділ продуктів з рук приватних капіталістів та буде ним завідувати після пляну, що відповідно до існуючих засобів відновити-ме потребам усього суспільства, перш за все усунеться всі лихі наслідки, звязані з існуванням великого промислу. Кризи відпадають; поширена продукція, яка є для теперішнього суспільного ладу надпродукцією і так могутньою причиною нужди, тоді навіть не вистарчати-ме, і її треба буде ще більше поширити. Замість нужди, надпродукція, що

виходити ме понад найблизні потреби суспільства, забезпечить задоволення потреб усіх, спричинить нові потреби та надасть засоби їх задоволення. Вона буде умовою і спонукою до нових поступів, вона їх здійснить, без кожочасного забурення в суспільстві, як було досі. Великий промисел, свободніший від тиску приватної власности, розвинесть ся в такій широті, суироти якої дотеперішній його розвиток видавати меть ся так невеличким, якою є мануфактура суироти великого промислу наших днів. Сей розвиток промислу дасть суспільству достаточну масу продуктів,щоби таким чином заспокоїти потреби всіх. Так само рілляництво, якому досі гніт приватної власности і парцельованне стояли на перешкоді, для присвоєння собі всіх вже пороблених удіишень і наукових винаходів, так і воно возьме цілком ширший наирям та давати ме суспільству цілком доволі продуктів. Таким чином суспільство мати ме досить продуктів, щоби заспокоїти потреби всіх членів. Поділ суспільства на ріжні, протилежні собі класи буде через те зайвим. Він буде не тільки зайвим, але й невиносимим для нового суспільного ладу. Істнуванне класе виїшло від поділу праці а поділ праці в свому дотеперішньому способі, цілком відпадає. Бо щоби піднести промислову й рілляничу продукцію на описану висоту, для сього не вистарчають тільки помічні, механічні й хемічні засоби. Треба буде розвинути в відповідній мірі спосібности людній, що виробляють сі помічні

засоби. Як селяни й робітники мануфактурні минулого століття (XVIII) змінили весь свій спосіб життя та стали цілком іншими людьми, коли порвав їх великий промисл, так спільне ведення продукції через усе суспільство і новий розвиток продукції, що за ним йде, потребувати ме цілком інших людей і воно їх також витворить. Спільне ведення продукції може бути виконуваним не через людей, як шнішні, з котрих кожний є підпорядкований одній виключно галузи продукції, до неї є прикований, нею є визискуваний, з котрих кожний розвинув тільки один свій дар на кошт всіх інших і знає тільки одну або тільки галузь галузи усеї продукції. Вже сучасний промисл що раз менше потребує таких людей. Спільно і планово ведений через усе суспільство промисл потребувати ме цілком людей, які всебічно розвинули свої спосібности, які є в стані, мати перед своїми очима всю систему продукції. Поділ праці, який з одного робить хлібороба, з другого шевця, з третього фабричного робітника, з четвертого біржевого спекулянта, який вже тенер підкопує машина, зникне цілком. Виховання зможе дозволити молодим людям бистро вивчити всю систему продукції, та переходити по черзі від одної галузи продукції, до другої, в міру потреб суспільства та їх власних наклонів. Воно отже відніме їм той однобічний характер, який накладає теперішній поділ праці на кожного. В той спосіб комуністично зорганізоване суспільство

дасть своїм членам змогу, всебічно розвинути свої спроможності всебічно присвячувати їх суспільству. Через це з кінечности зникають різні класи. Комуністично організоване суспільство робить з одного боку існування класу невинесним а з другого подає само засоби, як знести класові різниці.

Звіден виходить, що протилежність між городом і селом також зникає. Велике різництво й промислу через тих самих людей, замість через дві різні класи, є вже з матеріальних причин кінечною умовою комуністичної асоціації. Розкинутість різничого населення на селі при скупленню промислового по великих городах є станом, який відповідає тільки нерозвинутому ступеневі різництва й промислу, се перешкода усього дальшого розвитку, що дасть ся вже тебе дуже відчувати.

Загальна асоціація усіх членів суспільства задля спільного й планового визискування продукційних сил, поширення продукції в такому ступні, що вона заспокоювати ме потреби всіх, зникнення стану, при якому потреба одних заспокоюєть ся на кошті других, всебічний розвиток усіх членів суспільства через усунення дотенерішнього поділу праці, через промислове виховання, через міньбу діяльності, через участь усіх у виторених всіма приємностях, через злите города і села — отсе головні результати знесення приватної власности.

21. Питання. Який вплив мати ме комуністичний суспільний лад на сімю?

Відповідь: Він зробить відношення обох полів чистим приватним відношенням, яке обходить ме тільки заінтересовані особи й до якого суспільство не має чого мішати ся. Він може се зробити, бо касує приватну власність та виховує спільно діти а тимсамим нищить обі основи дотеперішнього подружя, залежність через приватну власність жінки від чоловіка й дитин від родичів. Тут теж є і відповідь на крик високоморальних буржуїв проти комуністичної спільности жінок. Спільність жінок є відношенням, що цілком приналежить буржуазному суспільству а нині існує виовні в проституції. Проституція одначе полягає на приватній власности й надає разом з нею. Комуністична організація не заводить спільности жінок а касує її.

22. Питання. Як відносити ся має комуністична організація до існуючих народностей?

Відповідь: "Національні окремішности і противенства народів — читаємо в "Комуністичному Маніфесті" — зникають щораз більше й більше вже з розвитком буржуазії, свободою торгівлі, світовим ринком, одноформність промислової продукції і відновідаючих їй відносин життєвих. Коли пролетаріят буде при власти, вони ще більше зникати муть. Зєдинена акція по крайній мірі освічених країн є першою умовою їх ви-

зволешня. В тій мірі, як буде знесено визиск одної одишні через другу, буде знесено теж визиск одної пації через другу. З унадком протипентеть кляе в середній пації падає вороже стаповише пації супроти себе*).

23. Питанне. Як вона відносити ме ся до релігії?

Відповідь. “Чи потреба глибоко вдумуватись, шоби зрозуміти, каже “Комуністичний Маніфест”, шо з життєвими відносинами людий, з їхніми суснільними взаєминами, з їхнім суснільним буттєм зміняють ся теж і їхні уявлення, поглядн її понятя, одним словом також і їх свідомість? — Як старій світ йшов до унадку, християнська релігія побідила старі. Як християнські ідеї в 18 столітю улягли раціоналістичним, велофевдальме суснільство свою смертельну боротьбу з революційною тоді буржуазією. Ідеї свободи совісти її релігії висловлювали тільки панованне свободної конкуренції в обєагу совісти. — Комуністична революція є найрадикальнійшим зірванем з пережитими відносинами власности; нічого дивного, шо в ході розвитку буде зірвано як найрадикальнійше з пережитими ідеями.

*) Не належить розуміти сих слів так, буцім то в комуністичному ладі зникне сама народність. Навпаки вона тільки в комунізмі всебічно й буйно розвинеть ся. — **В. Л.**

24. Питання. Що різнить комуністів від соціалістів?*)

Відповідь. Так звані соціалісти ділять ся на три класи. Перша класа складаєть ся з прихильників феодалного й патріархального суспільства, якій знищили великий промисел, світова торгівля і шми сотворене буржуазне суспільство. Ця класа робить із лих сучасного суспільства таке заключення, що належить назад повернути феодалне й патріархальне суспільство, бо воно від них було свободне. Всі їх пропозиції йдуть до сеї цілі простим або крутим шляхом. Комуністи будуть все і енергійно поборювати цю класу **реакційних** соціалістів мимо їхньої позірної участі та горячих сліз для нужди пролетаріату, бо

1. вона хоче чогось, що є неможливим;

2. стараєть ся повернути панованню аристократії, цехових майстрів і мануфактуристів з їх абсолютними або феодалними королями, чиновниками, саддатами, панами, себто суспільство, що було вправді свободним від лих сучасного суспільства, але за те вело за собою по крайній мірі стількиж иншого лиха а до того не давало навіть виду на визволення пригноблених робітників

*) Як з відповіді виходить, під "соціалістами" належить розуміти тих соціальних реформістів, що ставили себе в протиположність до тих противників капіталістичного суспільного ладу, які змагали до його повалення через революційну акцію робітничої класи.

через комуністичну організацію.

З відложеною кожним разом свої дієсні наміри, коли пролетаріят стає революційним і комуністичним, є шансом ся тоді зразу з буржуазією проти пролетаріату.

Друга класа складається з прихильників сучасного суспільства, у котрих лиха конечно з цього виверкаючи збудили побоювання за існування цього суспільства. Вони отже змагають до того, аби задержати теперішнє суспільство, але рівночасно хочуть усунути з нього лиха, з ним звязані. Задля сего інші одні предкладають добровільні міри, другі величаві системи реформ, які під покривкою реорганізації суспільства хочуть задержати основи сучасного суспільства а з тим і саме сучасне суспільство. Комуністи будуть мусити рівнож і заведи побороювати цих **буржуазних соціалістів**, бо вони працюють для ворогів комуністів та боронять суспільство, яке комуністи хочуть як раз повалити.

Третя війниця класа складається з демократичних соціалістів, які визнають так само як комуністи частину тих мір, що їх подано в 18 питаню, але не як перехідних засобів до комунізму, тільки як міри, які мають в старити, щоби звести нужду та усунути лиха суспільства. Сі демократичні соціалісти є або пролетарями, які не є ще достаточо просвічені про умови визволення своєї класи, або є представниками дрібних мішань, класи, яка до часу виборення демократії і з неї вишкаючих

соціалістичних мір в багатьох відношеннях має той сам інтерес, що пролетарі. Комуїсти тому порозуміють ся з тими демократичними соціалістами в моментах діла та взагалі будуть з ними вести хвилево по можности спільну політику, о скільки сї соціалісти не підуть на службу пануючій буржуазії, а тим самим заатакують комуїстів. Що сей спільний спосіб ділання не виключає дискусії про різниці з ними, се ясно*).

25. Питання. Як відносять ся комуїсти до прочих політичних партій?**)).

Відповідь: Се відношене є різним в різних країнах. -- В Англії, Франції і Бельгії, де буржуазія панує, мають комуїсти ще спільний інтерес з ріжними демократичними партіями, і то тим більший, чим більше демократи наближають ся до ціли комуїстів в своїх соціалістичних домаганнях, то є чим більш виразно їй взглядно заступають вони інтереси пролетаріяту і чим більше опирають ся вони на пролетаріаті. В Англії пр. стоять чартисти, що рекрутують ся з ро-

*) Слова Ешельса про демократичних соціалістів з 40 р.р. мнш. ст. мають иншї повну силу, коли їх примінити до правого крила міжнародної соціал-демократії, себто до опортуністичної течії сучасного соціалізму, або соціал-реформістів. -- В. Л.

**) Себто перед революцією з 1848 р. Великі соціалістичні політичні переміни, які доконались в міжчасї, вимагають, цілком природно, відповідної зміни в основних думках відповідні на се питання.

бітників, безконечно ближше до комуністів, як демократичні дрібно-міщани або так звані радикали.

В Америці, де заведено демократичний устрій, комуністи держат: муть з тою партією, що направляти ме сей устрій проти буржуазії та захоче використати його в інтересі пролетаріату, то є з аграрними національреформістами.

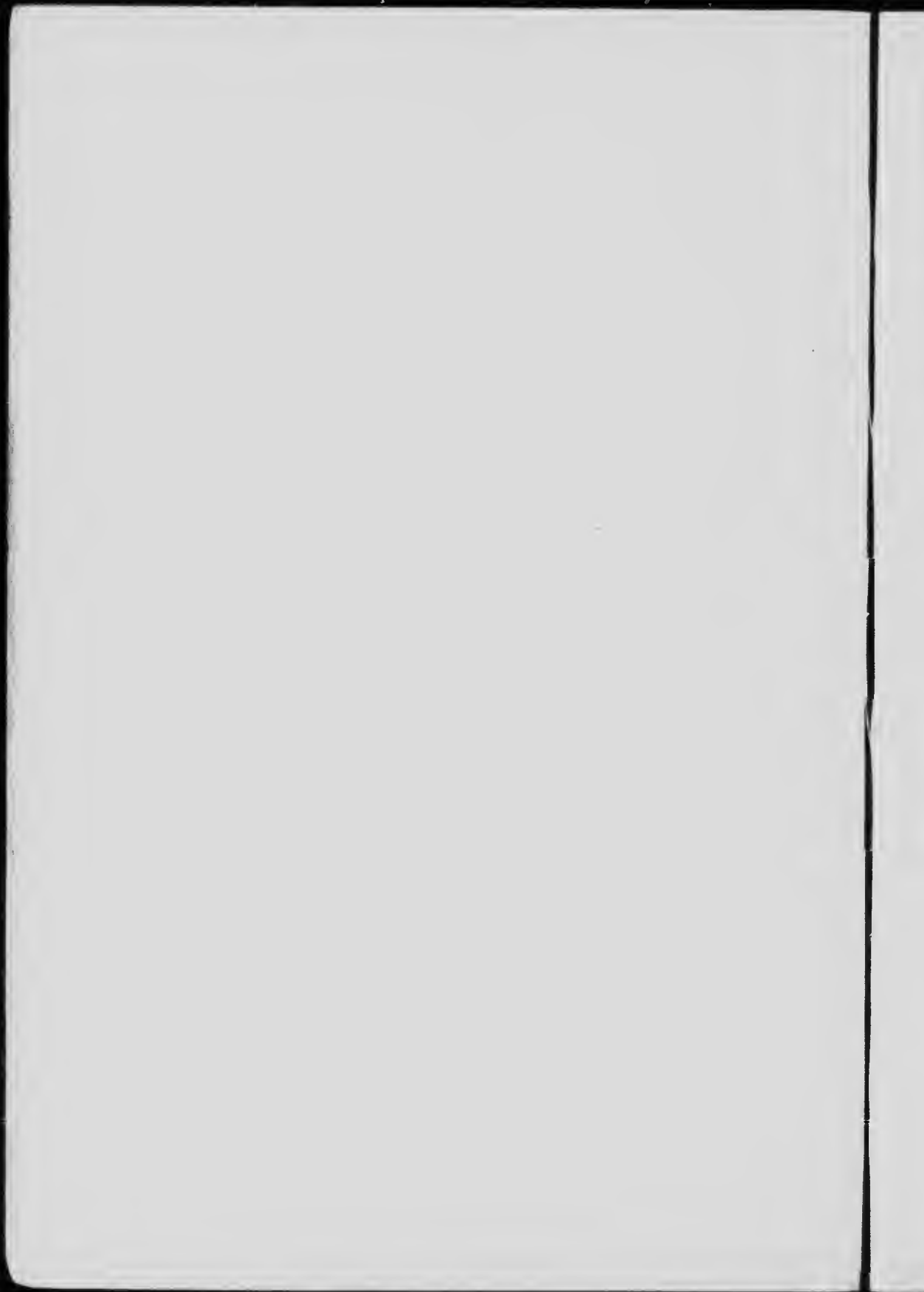
В Швайцарії є радикали, хоч се дуже помішана партія, одинокими, з котрими комуністи можуть йти, а між ними є найбільш поступові — що живуть у водському і женецькому кантонах.

В Німеччині вкінці йде доперва до рішачої боротьби між буржуазією і абсолютною монархією. Тому одначе, що комуністи не раніше можуть рахувати на рішачу боротьбу між ними самими і буржуазією, аж не занане буржуазія, то лежить в інтересі комуністів, помагати буржуазії, щоб вона чим скоріше прийшла до власти, щоб відтак, по змозі як найскорше повалити її. Комуністи отже мусять, супроти урядів, все держати з ліберальною партією буржуазії і тільки берегти ся перед тим, щоб не поділяти самообман буржуазії або дати віру їхнім брехливим запевненням про благословенні наслідки побіди буржуазії для пролетаріату. Одинокі користи, які принесє комуністам побіда буржуазії, полягатимуть: 1) на ріжних уступках, які улекшат: комуністам оборону, дискусію і ширенне їхніх основних засад а тим самим зеднанне пролетаріату в що раз більш суцільну, готову

до боротьби і організовану класу; і 2) на певності, що з того дня, як впадуть абсолютні уряди, почнеь ся боротьба між буржуазіями і пролетарями. З того дня буде політика партійна комуністів та сама, що в країнах, де буржуазія вже панує.

Кінець.

В. Левинський.

НАРІД І СОЦІЯЛІЗМ.

Як серед інших народів, так і серед українського сліве чи не всі політичні партії називають себе "народними", а кожда з них з окрема любить голосити, що тільки вона заступає інтереси і справи "народу", що тільки вона а ніхто більше не сміє виступати в імені "народу".

За примірами не далеко нам шукати.

Возьміть от хочби польських народних демократів, чи вшехполяків, як їх згально називають. Як би вірити в усе те, що вони пишуть у своїх газетах і що голосять, то вийшло би, що серед польського народу нема жіншої партії понад партію вшехполяків. Тільки вони відважно і гордо несуть пранор польського народу! Тільки вони його боронять і заступають! Тільки в них спасене народу! — так голосять вшехполяки, а походять ся люди, що в усе те навіть вірять.

Або возьміть партію "Союза русского народа" в Росії, себто московських чорносотенців. Вони теж, подібно як вшехполяки, тільки з іще більшим галасом, криком і ревом горлають на цілий рот, що тільки вони єдина народна партія на всю Росію, як далека вона й широка, що тільки вони являють ся правдивими, "істинними" заступниками й спасителями московського народу.

А чи відбігли від одних і других навіть народні (національні) демократи?

Ні! Слово "нарід" не сходить їм з уст. Партію свою назвали вони не інакше як "народною". Свій головний комітет називають "народним", свої газети "народними", все, що тільки роблять, роблять "для народу". Словом, тільки українські націоналдемократи, коли вірити їх крикливим словам, мають патент на весь український нарід, тільки вони взяли його справи й добро в виключну аренду.

Тому місце для кожного, хто тільки почуває себе Українцем, може бути — після заповіть українських націонал-демократів — тільки в їхній партії. Це люди, які дійсно вірять в усе те, що їм націоналдемократи до пірування подають.

Насуваєть ся отже питання: чи дійсно такі партії, як вшехполяки, московські чорносотенці, або інші українські націоналдемократи можна вважати за народні партії? Чи дійсно кожда з них партій являєть ся єдиним і виключним оборонцем і заступником "народу"? Чи дійсно в тих партіях спасене народу?

Щоби на це питання дати ясну відповідь, ми перш усього повинні знати, що то таке нарід.

Під словом "нарід" треба розуміти спільноту людей, котрих історична доля споріднила спільністю характеру, культури, мови і т. п. Так отже Німці, Французи, Поляки, Москалі, Українці і т. д. все те окремі народи, які різнять ся від себе характером, культурою, мовою.

Але нарід ніколи не становив і не становить щось одноцільного в собі.

Ріжничі маєтку, походження, праці, уряду все ділили його на ворожі собі гурти людей, які завжди непастанно вели між собою боротьбу. Так у старих часах існував поділ народу на вільних і невільників. Середовіч і часи знають поділ народу на різні групи і стани: побіч найбільш упривілейованої групи великоземельних посідачів, які в різних народів інакше називали ся (на Заході були се т. зв. феодалні панн, у нас просто шляхтичі) маємо тоді кріпаків, що мусли робити панщину, побіч богатих міщан, майстрів ремеселних — бідних челядників і робітників. Нові часи, котрі називаємо добою капіталізму, знищили, правда, цілі перетви з попередньої доби, але на їх місце поставили нові суспільні класи. Міщанство, інакше буржуалія, і біднота міст і сіл, інакше пролетаріят — то дві класи, два великі табори, на які розколюєть ся нині кожний нарід. Коротко, у сій спільноті людей, що називаємо "народом", ми завжди стрічали і стрічаємо поділ її на у-

привілейованих і безправних, визискувачів і визискуваних, пануючих і гноблених.

Таким способом ми вже знаємо, що таке парід. Знаємо теж, хто його становить.

Подляньмо, хто в різкі часи вважав себе за представника народу, хто виступав у його імені, хто говорив просто: Я є парід?

Тільки упривілейовані, тільки визискувачі, тільки пануючі уходили по всі часи за парід, тільки вони почували себе в праві говорити й ділати іменем народу, тільки вони голосили: Ми є парід!

В старій пр. римській державі вільний Римлянин уважав себе в праві, виступати і ділати іменем римського народу. Невільника вважали вільні Римляни навіть не за чоловіка а за звичайну собі річ, з котрою що угодно можна було зробити. Захотів такий вільний Римлянин подарувати невольника кому нищому, міг се зробити, а захотів його вбити, міг його вбити.

Подібно було у нас на старій Русі за княжих часів.

В середніх віках тільки висші верстви уходили за парід. У нас приміром за польських часів, за часів Козаччини, тільки шляхтичі-бояри, багаті міщани, вони й вільні козаки вважали себе народом. Кріпаки, що робили панщину, козацька чернь, що була безправною, — вони стояли поза народом.

А в нових наших часах?

Перед сто роками з горою міщанська (буржуазна) класа у Франції, побідивши в великій революції феодалську класу, кинула їй у лице слова: "Я є всім", "Я є парід". Вона була в праві так сказати, бо в її руках опинила ся вся власть держави, вона стала її господарем і паном. А так само як у Франції, так і в інших державах міщанство, прийшовши до власти, почуло себе в праві проголосити себе повновласником цілого народу.

Українське міщанство (буржуазія), що правда, дрібне, яке тепер почало буйно розвивати ся, яке чуває себе вже при власти, або близьким їй, зовсім не инше і зовсім

не впродилося від міщанства інших народів. — “Мої інтереси — це інтереси народу!” “Моя воля — є народна воля!” “Нарід — то я!” Так говорить про себе наше дрібне міщанство, яке творять наші панци, поші й урядники, підприєми і кушні, міські промислові і заможні селяни. Український пан чи пан тільки себе уважає за представника народу. Так як польський шляхтич уважає нашого мужика за “битло”, так гордиться ним і сподіється його український пан. А робітник у його очах, то — що найменше “бараба”, сотворіне без хліба і трейшара, яким треба тільки підувати.

Коли ми далі возьмемо під увагу, що партії політичні се ніщо инше, як тільки турні людий волюнтокх суспільних груп і верств, які і єднують ся на те до купи, аби заступати інтереси тих груп і верств, то маємо вже ясну відповідь на питанє, яке на самім початку нашої статі ми поставили. Коли отже питаємо, чи дійсно партія українських націоналдемократів, яка є найкрайнім вираженком інтересів нашого дрібного міщанства, української буржуазії, **є дійсно народною** партією, чи вона має право говорити іменем цілого народу, то на се відповідаємо:

Партія українських націоналдемократів є партією міщанською, буржуазною. Є вона такою тому, бо найвищою ціллю і метою сеї партії — се здобує власни й сили для українського міщанства, яке пині становить величезну меншість нашого народу. Сея партія є буржуазною ще й тому, бо вона покладає в свою програму бережене сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одної класи другою. А ніщо так не нищить і не руйнує сили народу, як капіталістичний визиск. Визиск сеї рабує здоровле і жнє сеї класи, яка становить величезну більшість нашого народу, себто українського пролетаріату, української сільської і міської бішоти. Визиск сеї замилує пині сеї бішоті доступ до всіх благ і скарбів національної культури. Колиж мимо те партія українських націоналдемократів боронить сучасний лад і капіталістичний визиск, то тим самим вона отверто признає, що вона

може і має право говорити й ділати не іменем цілого народу, а тільки іменем **посідаючих верств українського народу.**

Заяйте собі добре ці слова в своїй голові ви всі, що належите до класу української сільської і міської бідноти, до класу українського пролетаріату, ви всі, що так легко даєте себе ловити на крикливе націоналдемократичне слово! Знайте, що скільки разів доводить ся вам чути чи читати слова про українських народних демократів і про так званій "Народній Комітет", буцім то тільки вони заступають інтереси українського народу, буцім то вони одніюкі боронять його прав, добра й будущности, то знайте, що не інтереси, права, добро, будущність цілого українського народу їм ходить, а тільки о інтереси, права, добро й будущність маленької частини українського народу — українського міщанства.

Коли українські націоналдемократи в парламенті дають австрійському правительству рекрут і міліони на війсьсько, армати і воєнні кораблі, коли вони виступають проти суспільного обезпеченя робітників, їх жінок, вдів і сиріт по них, коли у всіх важких справах, де ходить о добро найширших народних мас — ідуть вони все з панськими посланми інших народів а проти інтересів тих мас і при тім голосять, що все те роблять для "народу", то кождому стає ясно, перед яким богом палять вони свічку, кому вони служать.

Так дійшли ми до зрозуміння, як належить розуміти слова "народ", "народний", "народні інтереси" в устах члена міщанської (буржуазної) партії. Зрозумівши ці слова, нам уже не так трудно довести наші думки до кінця і дати відповідь на питане: чи можна говорити про інтереси, силу й будущність народу, а коли так, то на чім вони полягають? Чи може бути хто покликаний до оборони й заступництва сих інтересів, а коли так, то в кого і де треба шукати сеї оборони?

До тепер ми пізнали, що пролетарська класа, себто класа міської і сільської бідноти становить величезну біль-

ність кожного народу. І завжди виліскувані й ограблені класи так у старих, як і в середніх, як і в нових часах становили й становлять сю більшість. Ми підемо далі і скажемо, що й у будуще класа пролетаріату зростаємо, судячи по тім, як вона тепер з непереможною силою серед кожного народу росте і розвивається. Явище се цілком природне. Капіталізм має те до себе, що скрізь, де він не ступить своєю велитенською ногою, там ширить з одного боку гори богатства й розкошній, а з другого море нужди й сльз. Даскою своєю і боїшим промінєм обдаровує ту класу, яка йому служить — себто міщанство, а проклятем палять ту класу, яку він половив на свої услуги — себто пролетаріат. Але без пролетаріату капіталізм одної хвилинки не міг би існувати. Від йміть від машини, від варстату, від фабрики, від панського заводу додаток до них, котрий ми називаємо робітником, а весь світ став би подібним до одного великого цвинтарща, де все завмерло. Помірно отже з тим, як розвивається міщанство, то є капітал, помірно з тим розвивається і росте пролетаріат, класа робітничих міст й села. Пролетаріат не може таким способом згинути, він може тільки рости й розвивати ся.

Але що далі, то визиск, на яким оснований сучасний лад, стає для пролетаріату нестерпимим. Визиск сей так довго може існувати, як довго є в руках міщанства засоби свого визиску — фабрика, земля, машини, ковальні і т. п. Впаде капіталістичний лад, коли приватна власність на засоби визиску перейде з рук дотеперішніх її постачів у руки цілого народу, цілого суспільства. А той лад, де фабрики, земля, машини, ковальні і т. п. стануть власністю того народу, де зникнуть визиск і дотеперішній класи, той лад називаємо соціалістичним.

В поваленню сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одних другими і в збудованню на його руїнах соціалістичного ладу, зацікавлений нині тільки пролетаріат кожного народу, що становить, як знаємо, більшість кожного народу. Таким чином соціалізм, як

остаточна ціль пролетаріату, се не тільки його класова ціль, але й **народна та загально-людська**. Тому ми кажемо, що тільки соціалізм несе визволене цілому народови з кайдан сучасної неволі, що тільки в соціалізмі будучність кожного народу.

Але досягнути свою ціль може пролетаріат тільки організованою боротьбою. Задля сеї боротьби він єднається до купи, в організацію, в **соціалдемократичну партію**. Завданням соціалдемократичної партії кожного народу є освідомити найширші маси народу, а тим самим зробити їх здатними й готовими до важкої боротьби за свої права, домагання і бажання, за хліб, волю і світло — за соціалізм.

Класовою боротьбою називається сея боротьба, але є вона й **народна**. Є вона класовою, бо соціалдемократія веде її в інтересах пролетаріату. А що пролетаріат становить більшість кожного народу, то боротьба за його інтереси є народною боротьбою.

Зараз ми се краще побачимо.

Коли нам закидають, що ми, соціалдемократи, вороги власного народу, а соціалізм то добра одежа, тільки не из нас пита, або що соціалізм то жидівська вигадка, то спитаймо: на чім полягає сила, могутність і будучність народу?

Сила й могутність кожного народу залежить перш усього від того, як великий числом нарід, від того, як він родить ся, як живе, як працює, як вмирає.

Наш нарід числом дуже великий: усіх Українців у Росії і Австрії є поверх 34 мільйони, з чого тільки на австрійську Україну припадає 4 мільйони. Числом багатий наш нарід, але який-же він бідний? Як розглянути ся по всій країні, де живуть Українці, то побачимо, що більш як $\frac{3}{4}$ всіх Українців належить до бідноти, яка живе з праці своїх рук. Жити сеї бідноти, се не жити, а животітиє. Чи вам треба описувати, як живе український робітник по містах і селах? Кошина краще відживляється, як наш мужик на селі і робітник у місті. А як він працює? Все одно, чи в своїх чи в чужих папів? Скільки годин на день му-

єсть він працювати, чи то в варстаті, чи в фабриці, чи на нашських ланах, аби заробити на сеї драгійшій куєшк хліба для себе, жінки і дітти? Українські наші люблять говорити про велику й могуту Україну, а чи не бачите, або чи не чуєте, скільки то соток тисяч нашого народу, нашої бідноти рік-річно покидає ізза злиднів і нужди рідну землю і бікає в світ за очі, аби тільки з праці рук своїх на чужій землі вижити? Як вітер зерил піску на всі сторони світа розкидає, так емірація розпоршує українську бідноту по цілім світі! Коли в таких злиднях живеть ся українській бідноті, то нічого дивного, що наш нарід як учені вказали — тілесно загниває, картоватіє, що порівнюючо, дуже великий процент припадає мертвих діттих уже при самім родженю, що заддя браку удержання живих діттих, дуже великий процент їх за молоду вже гине, що смертельність нашого народу сливе чи не найбільша з поміж усіх народів в Європі.

А коли соціалдемократія бореть ся за те, аби наші робітники міста й села коротше працювали й більшу платню за свою кроваву працю діставали — аби влекити умови їх праці і життя, аби берегти їх здоровле, їх жінок і діттих, то чи се домаганє вороже народови? Чи українські соціалдемократи, борючи ся за хліб, добробут і здоровле величезної більшости нашого народу є його ворогами, ворогами власного народу?

Та сила й могутість народу не залежить тільки від того, як великий він числом і яке матеріальне (тілесне) його становленє й житє, але також від того, як він духово живе, яка його культура, освіта і т. п.

А коли духове житє і культура народу стоять високо? У нас звичайно думають, що культура народу залежить від того, кільки має нарід своїх мисантелів, учених, поетів, музиків, артистів-малюрів і т. д. Колиб воно дійсно так було, то пр. московський нарід, який має свого Тургенева, Достоевського, Пушкіна, Толстого, Лермонтова, Горького, Метнікова, Чайковського, Шалішкіна, висше стояв би культурою від такого маленького народу, пр., яким є Фін-

ляндії, котрі таких пелитів не мають. А однак так не є. Бо культура народу залежить не від тих, що пишуть, але від тих, що читають, не від тих, що композують, але від тих, що грають і слухають, не від тих, що творять і малюють, але від тих, що дивлять ся і подивляють.

І ми маємо свою культуру, навіть багатого величають її деякі. І ми маємо свого Шевченка, Дригоманова, Франка, Вишнівенка, Лесю Українку, Лисенка, Зацьковецьку, і ми маємо вже свою літературу, науку, музику, театр і т. п., але чи багато є **споживачів** скарбів нашої національної культури? Багато у нас читає, слухає, дивить ся, подивляє?

Ні! Темнотою і некультурністю живуть широкі маси нашого народу. На 100 людей є аж 71, що не вміють ні читати ні писати. В безпросвітності забуває наш нарід. Бо культура має — то є культура народу.

І коли українська соціалдемократія змагає до того, аби повільно сучасний капіталістичний лад, який не тільки рабує здоров'я і життя народу, але полубавляє його свідла і всіх скарбів культури — українські націоналдемократи змагають, аби ширший лад, оснований на визнеску пролетаріату, затержити; коли українська соціалдемократія бореть ся за те, аби, здобувши кращі умови праці і життя для широки мас українського народу, дати їм можливість жити духовим життям, жити повочасною культурою і творити свою національну культуру — то чиж се ворожий замах з її боку на нарід? Чи тому українські соціалдемократи — вороги власного народу? І коли тільки соціалізм забезпечує ширшим його масам, отже більшості народу, повинні і всесторонній їх фізичний (тілесний) і духовий розвій, то чи соціалізм — се одежа не на наш нарід шита, чи він жидівська випадка?

Кожний сам дасть відповідь на се питанє.

Так отже клясова боротьба пролетаріату за хліб, волю і світло, за соціалізм, се є народна боротьба. Соціалдемократія, що боронить інтересів пролетаріату, боронить рівночасно народних інтересів.

Ся боротьба горить ясным полумням скрізь, де тільки живе пролетаріят. На Заході філії сеї боротьби знімають ся високо. В Англії, в маленькій Бельгії, Німеччині, Франції і інших західноєвропейських державах пролетаріят, zorganizований в сильну і могутчу соціялдемократичну партію, з гордістю може собі сказати: Нарід — то я!

У нас ще далеко до сеї радісної хвили. Але день, коли прокинеть ся наша біднота сля і міст зі свого камінного сну та через організацію і освідомлене стане сильною і могутною, хоч як віддалений, але неминучий.

От тоді теж вона гордо заявить:

Нарід — то я! Моя воля і мої інтереси — се воля і інтереси народу! Соціялізм, мій прапор — то є народний прапор!

Хай живе соціялізм!

ЧИ ЧИТАЛИ ВИ ВЖЕ І ЧИ МАЄТЕ

В СВОЇЙ БІБЛІОТЕЦІ БРОШУРУ п. з.

ПРОМОВА ДР-А ФРІЦА АДЛЕРА НА СУДІ

з передмовою ВОЛ. ЛЕВІНСЬКОГО і фотографією Адлера, котра повинна бути прочитана і знаходити ся в кожній робітничій хаті?

Коли ні, то напишіть за ньою сейчас. З ньої довідаєте ся, за що і чому великий оборонець робочого люду, провідник революційного крила австрійських соціалдемократів Др. Фріц Адлер застрілив гнобителя, австрійського прем'єра графа фон Штірка! Кожний пролетар повинен прочитати ту знамениту промову местника кривд робочого люду і великого революціонера нашого часу.

ЦІНА БРОШУРИ 15 цт.

Замовляйте в книгарні "Роб. Народа".

Р О В О Т С Н У Ј N A R O D

Box 3658 (Sta. B.)

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ ПРЕЦІКАВУ КНИЖОЧКУ

КАРЛА ЕВАЛЬДА п. з.

“ДВОНОГИЙ”

Є се властиво наукова розвідка наансана в формі дуже цікавого оповідання, в якому автор маює, як чоловік (Двоногий) по-степенно завойював собі найвище становище в звіриннім світі, і підвладнював собі на службу других звірят.

Оповіданє дуже поучаюче і читаєть ся з великим зацікавленєм.

ЦІНА ЛИШЕ 15 цт.

Замовленя посилайте на адресу:

ROBOTCHYJ NAROD

Box 3658 (Sta. B.)

Winnipeg, Man.

**ХТО ХОЧЕ ОСНОВНІЙШЕ ПОЗНАКОМИТИ
СЯ З РОЗВИТКОМ СОЦІЯЛІЗМУ**

той повинен перечитати собі книжочку
Фрідріха Енгельса п. з.

РОЗВИТОК СОЦІЯЛІЗМУ ВІД УТОПІЇ ДО НАУКИ.

В тій книжочці Енгельс пояснює, як новочасний соціалізм що до своєї теоретичної форми розвинув ся з тих засад, які почали голосити великі французькі мислителі XVIII столітя і як він перейшов від утопії до науки.

ЦІНА КНИЖОЧКИ ЛИШЕ 15 цт.

Пишіть за ньюо до:

ROBOTCHYJ NAROD
Box 3658 (Sta. B.) Winnipeg, Man.

КОЛИ ВИ ХОЧЕТЕ ЗНАТИ ПРАВДУ

про те, хто то є соціялісти і чого они дома-
гають ся — що кождий робітник і робітни-
ця повинні знати — то перечитайте собі
брошуру А. КОДЛОУТАЯ п. з.

ХТО ТАКІ СОЦІЯЛІСТИ і ЧОГО ОНИ ХОЧУТЬ?

В сій брошурі відома авторка дуже при-
ступно і всякому зрозуміло пояснює се-
питанє.

**СЯ БРОШУРА ПОВИННА НАХОДИТИ СЯ
В РУКАХ КОЖДОГО РОБІТНИКА.
КОШТУЄ ЛИШЕ 10 цт.**

Пишіть за ншою на слідуочу адресу:

Р О В О Т Ч Н У Ј N A R O D

Box 3658 (Sta. B)

Winnipeg, Man.

КНИГАРНЯ "РОБ. НАРОДА"

ЗАМОВЛЯЙТЕ ЦІКАВІ КНИЖКИ
В КНИГАРНІ "РОБОЧОГО НАРОДА".

Бог в революції	35ц.
За землю і волю	20ц.
Розвиток соціалізму від утопії до науки	10ц.
Історія червоного прапора	10ц.
Історія дурної королеви (або доля України в Галиччині)	15ц.
Профана Дра Ф. Адлера на суді	15ц.
Діалогів	16ц.
Комуністична організація	25ц.
Важкі задачі комунізму	15ц.
Хто такі соціалісти і кого вони хочуть	10ц.

Адресуйте листи:

"Robotchny Narod"

Box 6100, (1st Fl.)

Whiting, Mass.

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ "РОБОЧИЙ НАРОД"

(ОРГАН УКР. СОЦ. ДЕМ. ПАРТІЇ
В КАНАДІ)

часопись, що видаєть ся лише для думаючих людей і завжди говорить всім і про все лише правду.

"Робочий Народ" є соціал-демократичною, революційною, робітничою часописею і видаєть ся робітниками за робітничі гроші, для робітників.

"Робочий Народ" завжди сміло і безляку оборонює інтереси робочого люду і не зважаючи на жадні перешкоди і переслідування бореть ся о його крашу дола, о визвіл з капіталістичного ярма.

"Робочий Народ" подє своїм читачам лише таку науку, яка розвіває тьму, що окутує маси робочого люду, просьвічає їхні уми і веде на певний шлях до нового вольного і щасливого житя — до соціалізму.

"Робочий Народ" виходить два рази на тиждень і коштує на рік в Канаді і других краях лише \$2.50.

ROBOTNYJ NAROD

Box 3658 (Sta. Ba.).

Winnipeg, Man.

